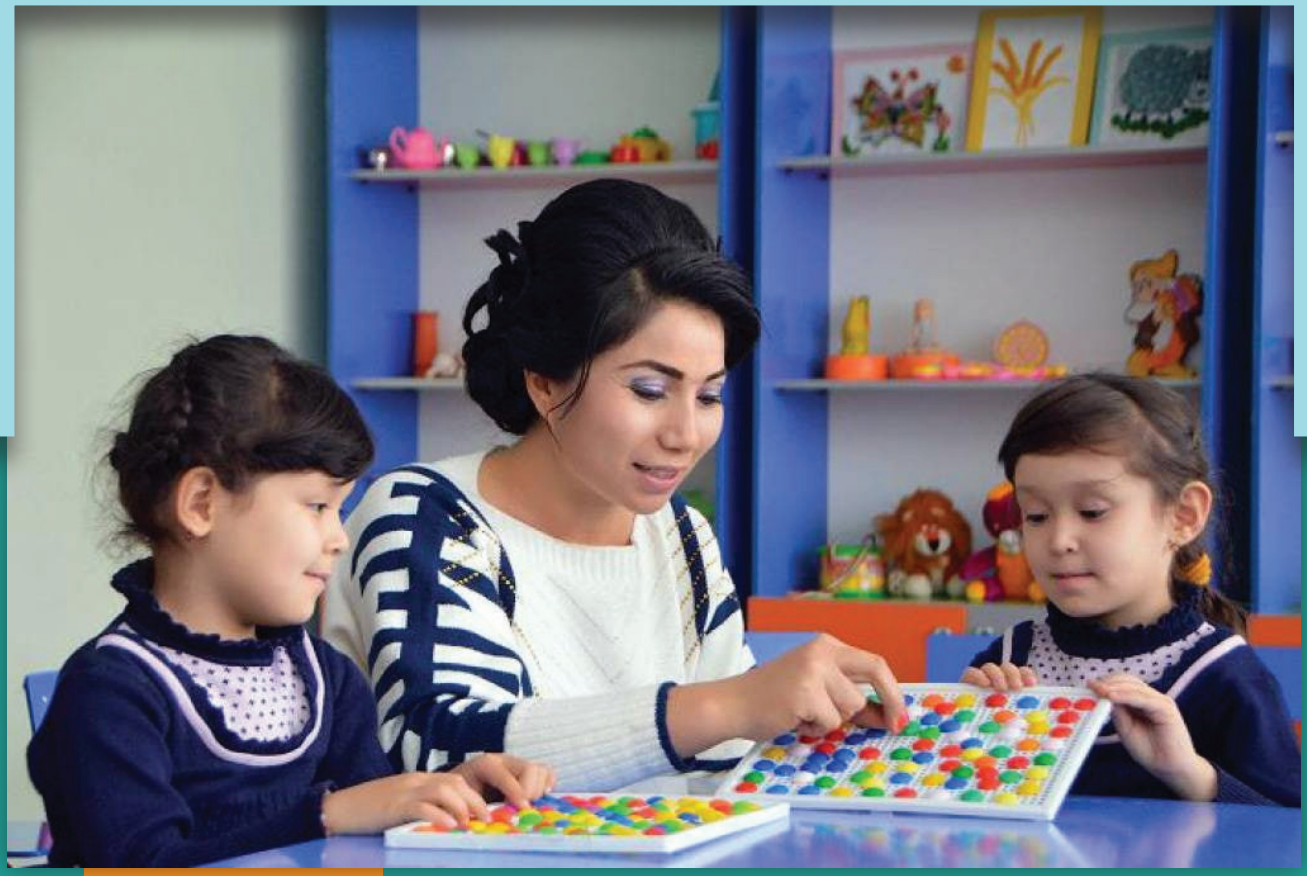
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 416 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş..... 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

Zamonaviy stomatologiyada xalqaro tibbiy terminologiyaning şakllanişi va rivojlanişi 195
Rustamov Kamronbek Ravşanbek öğli, Minavarova Gavhar Mukimjonovna

Talabalarda ta'lim menejmentini taşkil etişning ijtimoiy-psixologik omillari 198
Utamurodova Gulçexra Narbayevna

Factors Associated With Chinese Language Learning Motivation Among Uzbek University Students in China: a Mixed-Methods Study 202
Abboskhon Azatkhanov, Feng Xue

"Bolalar jismoniy tarbiyasi" fanini öqitiş jarayonida sport maşğulotlari orqali bölajak murabbiylarda kasbiy kompetensiyani şakllantirişning pedagogik imkoniyatlari 211
Törayev Axrorbek Tojdinovich

Basketbolçilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillaştirişning pedagogik usullari.....216
Ergaşov Qahramonjon Asqaroviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini rivojlantirişda integratsiyaning örni 220
Açilov Ötkir Isomitdinoviç, Karimova Uzlifat Halimjon qizi

Raqamli transformatsiya ta'sirida özbek tilida retronimlarning şakllanişi 228
Anvarova Mohiçehraxon Jahongir qizi

Bölajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirişda cdio texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi 232
Ğafforov Hasan Ravşanoviç

Nodavlat maktabgaça ta'lim taşkilotlari rahbarlarida strategik boşqaruv kompetensiyalarini şakllantiriş metodikasi 236
Baxronov Rustam Rajaboviç

Jamoaviy sport turlarida şaxslararo munosabatning ijtimoiy-psixologik tahlili 240
Mavlanov Donyor Ergaş öğli

Jismoniy tarbiya maşğulotlarini takomillaştiriş orqali talabalar jismoniy tayyorgarligini rivojlantiriş 244
Qurbonaliyev Ruzamurod Safaralizoda

Tayyorlov guruhlari tarbiyalanuvçilari faoliyatini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş muammosi 248
Azamatova Dildora Shuxrat qizi

Work-Life Balance and Teacher Burnout: A Survey-Based Study in Uzbekistan 255
Buriyeva Nilufar Anvar qizi, Fattohova Sevara Zoxid qizi, Anarbayeva Malika Alisher qizi, Salimova Zukhra Sodiq qizi

Til va nutq markazida kvest texnologiyasi asosida bolalarning monologik nutqini şakllantiriş 260
Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi

Zamonaviy özbek qizlarida oilaviy hayotga oid tasavvurlarning etnopsixologik xususiyatlari 264
Nurmetova Şohista

Работа с художественным текстом на занятиях русского языка как иностранного 268
Хамраева Дилрабо

Maktabgaça ta'lim taşkilotida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 275
Raxmatova Gulnoz Komilovna

"Ming bir keça" asarining özbekça matnida poetik makon va zamonning lingvistik ifodalanişi 281
Mirzoyeva Yulduz Yusup qizi

Talabalarda ekologik ongni rivojlantirişning ijtimoiy-psixologik determinantlari va psixologik mexanizmlari 286
Muhayyo Karimova

Talabalarning öquv faoliyatiga moslaşuvidagi emotsional zöriqişlarning psixokorreksiyasi 291
Kozimova Nigora Abduqahorovna

Talabaning kun tartibini loyihalaş - soğlom turmuş tarziga tayyorlaşning amaliy vositasi sifatida 296
Mamajonov Baxromjon Baxodirjon öğli

Stresga bardoşlilikni ta'minlovçi içki psixologik resuslar va ularni şakllantiriş qonuniyatlari 301
Saparboyeva Indira Rustam qizi

Jismoniy faollikni rivojlantirişda oliy ta'lim muassasasi sport infratuzilmasidan raqamli bron tizimi orqali foydalaniş samaradorligi 306
Zulunxöjayev Ma'rufjon Ma'murjon öğli

Verbal Creativity in EFL Writing: Concept, Measurement and Teaching Approaches 312
Baratova Gulsevar Otabekovna

10-11-sinf öquvçilarida kimyo fanidan tadqiqotçilik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari va mezonlari 317
Botirova Sabogul Rahmatullayevna, Fayzullayeva Malika Ğayrat qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda multimedia texnologiyalaridan foydalaniş metodikasi 323
Muhsinova Shahlo Alişer qizi

Bölajak tarbiyaçilarni raqamli texnologiyalar asosida bolalar sahnalaştiriş faoliyatiga tayyorlaşning TPACK yondaşuviga asoslangan modeli 326
Ötamurodova Şohida Muhammadqulovna

Boşqaruv könikmalarining şakllanganlik darajasini monitoring qiliş va baholaş mezonlari 331
Jörayeva Nargiza Tairovna, Turğunboyeva Feruza Usanovna

Роль педагога в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста 336
Ширбачеева Гульчехра Шакировна, Акбарова Ёркиной Эгамбердиева

Raqamli jamiyatda pozitiv fikrlaş va pedagoglar faoliyatiga ta'sir etiş omillarining psixologik asoslari 341
Sattarova Şaxnozaxon Qöçqarovna

Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida komil inson tarbiyasi 345
Oripova Ruxşona

Talabalarni maktabgaça ta'lim taşkiloti va ota-onalar hamkorligi örtasidagi özaro munosabat şakllari 350
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida matnli masala yeçiş könikmasini şakllantiriş: bosqiçli metodik model va xatolar diagnostikasi 353
Quçqarova Sarvinoz Atamuratovna, Djumaniyozova Hilola

Ta'lim sifatini boşqarişda pedagogik monitoringdan foydalaniş 358
Ahmedov Xoşim Normamatoviç

Boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari 364
Norkulova Dilorom Oybekovna

Öquvçilarda jismoniy tarbiyaga içki motivatsiyasini şakllantirişning psixologik, pedagogik mexanizmlari 371
Azizova Sevara Salimjon qizi, Abdullayev Rustam Abduvaliyeviç

Özbek tili maşğulotlarida matn tahlili orqali lingvistik kompetensiyani şakllantiriş 377
Yuldaşeva Dilnoza Bekmurodovna

Bölajak filologlarning adabiy-tahliliy kompetensiyasini şakllantirişda didaktik asarlarning ahamiyati 381
Muradaliyeva Shahnoza Mahmudovna

Ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari va psixologik-pedagogik tahlil 387
Davranova Gulbahor Numondjonovna

Öquvçilarida oilada kitobxonlik könikmasini rivojlantirişda qator olimlarimizning pedagogik qaraşlari 394
Maydonova Saboxat Sadulloyevna

Universitet 3.0 modeli şaroitida bölajak tarix fani öqituvçilarida tadqiqotçilik kompetensiyasini rivojlantiriş metodikasi 399
Amirova Gulmira Şadmanovna

Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega öquvçilar bilan işlaş samaradorligini oşiriş metod va texnologiyalari 404
Tuxtasinov Abror Rustamovich

Maktabgaça yoşdagi bolalarning tabiatga qiziqişlarini tarbiyalaşda pedagogning örni 407
A. A. Abdurashidov, Ne'matova Shahzodabegim Lazizxon qizi

Nutqida nuqsoni bölgan bolalarda tovuş talaffuzini korreksiyalaşda interaktiv va didaktik öyin texnologiyalarining samaradorligi 411
Baytileuova Gulzar Maxset qizi

ÖSMIRLIK DAVRIDA QADRIYAT YÖNALIŞLARINING ŞAKLLANIŞ XUSUSIYATLARI VA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK TAHLIL

Davranova Gulbahor Numondjonovna
Buxoro davlat universiteti
Pedagogika kafedrasi doktoranti
ORCID: 0000-0002-6238-7242

Annotatsiya: Maqolada ösmirlik davrida (7–9-sinf öquvçilari, taxminan 12–15 yoş) qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Asosiy yondaşuvlar tizimlaştirildi, şakllaniş xususiyatlari, ta'sir etuvçi omillar va 7, 8, 9-sinflar uçun ustuvor pedagogik vazifalar belgilandi. "His qiliş – anglaş – tanlaş" mantiqiga asoslangan yoş bosqiçli yondaşuv, pedagogik şartlar, diagnostika vositalari va xatarlarning oldini oliş yöllari taklif etildi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi ösmirlik davrining psixologik xususiyatlari bilan "Tarbiya" fani mazmunini boğlovçi yoş bosqiçli pedagogik yondaşuvning asoslanişidadir.

Kalit sözlar: ösmirlik davri, qadriyat yönalişlari, qadriyatlarning şakllanişi, insonparvarlik tarbiyasi, özlikni anglaş, tengdoşlar ta'siri, "Tarbiya" fani, aksiologik yondaşuv.

Abstract: The article analyses, from a psychological and pedagogical perspective, the specific features of value-orientation formation in adolescence (students of grades 7–9, approximately 12–15 years old). The main approaches are systematised, and the features of formation, influencing factors and priority pedagogical tasks for grades 7, 8 and 9 are identified. A stage-based approach built on the logic "experiencing – understanding – choosing" is proposed, together with pedagogical conditions, diagnostic tools and ways to prevent risks.

Key words: adolescence, value orientations, value formation, humanistic education, self-awareness, peer influence, "Tarbiya" subject, axiological approach.

Аннотация: В статье с психолого-педагогических позиций анализируются особенности формирования ценностных ориентаций в подростковом возрасте (учащиеся 7–9 классов, примерно 12–15 лет). Систематизированы основные подходы, выделены особенности формирования, факторы влияния и приоритетные педагогические задачи для 7, 8 и 9 классов. Предложен поэтапный подход, основанный на логике "переживание – осмысление – выбор", а также педагогические условия, диагностические средства и пути предупреждения рисков.

Ключевые слова: подростковый возраст, ценностные ориентации, формирование ценностей, гуманистическое воспитание, самосознание, влияние сверстников, предмет "Тарбия", аксиологический подход.

KIRIŞ

Qadriyat yönalişlari şaxsning nimani muhim, nimani ikkinçi darajali deb hisoblaşini, qanday tanlov qilişini va öz xulq-atvorini nimaga tayanib baholaşini belgilaydi. M. Rokich qadriyatlarni şaxsning xulq-atvorini yönaltiruvçi barqaror e'tiqodlar deb ta'riflagan va ularni yakuniy (terminal) hamda vositaviy (instrumental) guruhlarga ajratgan [7]. Pedagogik aksiologiyada esa qadriyat yönalişlari ta'lim va tarbiyaning natijasi sifatida ham, uning şartlaridan biri sifatida ham qaraladi [16].

Insonparvarlik tarbiyasi uçun ösmirlik davri alohida ahamiyatga ega. Bu davrda bola oila va öqituvçi aytganini şunçaki qabul qilişdan özi baholaşga, taqqoslaşga va tanlaşga ötadi; özlikni anglaş, tengdoşlar bilan munosabat va "Men kimman, qanday inson bölmoqçiman?" degan savollar birinçi öringa çiqadi [4; 12]. Şu sababli bu yoşda tarbiyaning oldingi bosqiçlarida qöllanilgan "aytib beriş va tuşuntiriş" usullari yetarli bölmay qoladi, ösmirning içki pozitsiyasini hisobga oluvçi usullar kerak böladi [13].

Maktab amaliyotida ösmirlik davrining bu xususiyatlari köpinça "qiyin yoş" deb baholanadi va tarbiya nazorat va ogohlantirişlar bilan çeklanadi. Holbuki, aynan şu davr insonparvar qadriyatlarni mustahkamlaş uçun qulay imkoniyat beradi: ösmir adolat, haqiqat, döstlik, hamdardlik kabi masalalarga yuqori sezgirlik bilan munosabat bildiradi.

Tadqiqotning obyekti - ösmirlik davridagi 7–9-sinf öquvçilari.

Tadqiqotning predmeti - ösmirlarda qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari va ularni insonparvarlik tarbiyasida hisobga oliş yöllari.

Tadqiqotning maqsadi - ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllaniş qonuniyatlari va xususiyatlarini nazariy asoslaş hamda ulardan umumiy örta ta'limda insonparvarlik tarbiyasini taşkil etiş uçun pedagogik xulosalar çiqarişdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

1) ösmirlikda qadriyat şakllanişining asosiy nazariy yondaşuvlarini tizimlaştiriş;
2) qadriyat şakllanişining öziga xos xususiyatlarini aniqlaş;
3) 7–9-sinflar uçun yoş bosqiçli pedagogik yondaşuvni asoslaş;
4) pedagogik şartlar, diagnostika vositalari va xatarlarning oldini oliş yöllarini işlab çiqiş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Ösmirlik davri va unda qadriyat yönalişlarining şakllanişi masalasi zamonaviy psixologiya va pedagogika fanlarining dolzarb mavzularidan biri bölib qolmoqda.

E. Erikson şaxs rivojlanişi konsepsiyasida ösmirlikning markaziy vazifasi sifatida şaxsiy özlikni topiş (identifikatsiya) jarayonini körsatgan [4].

J. Piaje va L. Kolberg axloqiy mulohazaning bosqiçli rivojlanişini empirik asosladilar [5; 6].

M. Rokich qadriyatlarni terminal va instrumental guruhlarga ajratib, qadriyat iyerarxiyasini örganiş metodikasini işlab çiqdi [7].

S. H. Şvarts qadriyatlarning 10 ta asosiy turini va ularning ikki öqdagi joylaşuvini (özgarişga oçiqlik – an'anani saqlaş; özidan yuqoriga çiqiş – öz manfaati) asosladi [8].

U. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar yondaşuvi rivojlanişni oila, maktab, tengdoşlar va jamiyat muhitlari özaro ta'sirida körib çiqadi [9].

Rus psixologiya maktabi an'anasida L. I. Bojovich ösmirning içki pozitsiyasi va özlikni anglaş xususiyatlarini çuqur tahlil qilgan [13].

I. S. Kon ösmirlik va ilk yoşlik davri psixologiyasini tadqiq etgan [12].

A. N. Leontyev faoliyat nazariyasida qadriyatni ma'no hosil qiluvçi motiv sifatida talqin qilgan [14], D. B. Elkonin esa ösmirlik yetakçi faoliyatini tengdoşlar bilan yaqin şaxsiy muloqot sifatida aniqlagan [15].

L. Steinberg zamonaviy ösmirlar neyropsixologiyasi va ijtimoiy rivojlanişini keng ma'lumotlar asosida tadqiq etgan [11].

Pedagogik aksiologiya yönalişida V. A. Slastyonin va G. I. Çijakovaning fundamental işlari aksiologik yondaşuvning nazariy asoslarini bergan [16].

Ş. A. Amonaşvilining insonparvar-şaxsiy pedagogikasi tarbiyada bolaga hurmat va işonçning istisno etilmas şart ekanligini ta'kidlaydi [17].

Özbekiston pedagogik an'anasida A. Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asari milliy tarbiya ğoyalarining muhim manbai hisoblanadi [18].

Mavjud tadqiqotlar köpinça bitta nazariya yoki yondaşuv doirasida olib boriladi. Mazkur maqolaning öziga xosligi şundaki, u psixologik nazariyalar (şaxs, axloq va faoliyat nazariyalari), aksiologik yondaşuv va ekologik tizimlar modelini yaxlit holda integratsiyalab, ularni özbek maktabining 7–9-sinf "Tarbiya" fani [1–3] doirasida amaliyotga yönaltirilgan yoş bosqiçli yondaşuvga aylantiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy xarakterga ega bölib, unda bir neça özaro boğliq metodologik usullar qöllanildi.

Nazariy tahlil usuli şaxs rivojlanişi (E. Erikson, I. S. Kon, L. I. Bojovich), axloqiy rivojlaniş (J. Piaje, L. Kolberg), faoliyat va ma'no (A. N. Leontyev, D. B. Elkonin), qadriyatlar nazariyasi (M. Rokich, S. H. Şvarts), ekologik tizimlar yondaşuvi (U. Bronfenbrenner) hamda pedagogik aksiologiya (V. A. Slastyonin, G. I. Çijakova, Ş. A. Amonaşvili) böyiça manbalarni örganiş uçun qöllanildi.

Qiyosiy tahlil usuli turli nazariy yondaşuvlardagi öxşaş va farqli jihatlarni aniqlaş, ularning pedagogik xulosalarini qiyoslaşga xizmat qildi. Tizimlaştiriş usuli ösmirlikda qadriyat şakllanişining xususiyatlari, ta'sir etuvçi omillar, pedagogik şartlar va diagnostik vositalarni yaxlit tizim sifatida taqdim etişga imkon berdi. Pedagogik modellaştiriş usulidan "his qiliş – anglaş – tanlaş" mantiqiga asoslangan yoş bosqiçli yondaşuvni şakllantirişda foydalanildi.

7–9-sinf "Tarbiya" darsliklari [1–3] mavzulari yoş bosqiçli vazifalarni amaliy misollar bilan boğlaş uçun işlatildi; uşbu darsliklarning töliq matn tahlili bu maqolada bajarilmagan va kelgusi tadqiqotlarning predmeti bölişi mumkin. Muhim metodologik çeklov: maqolada yangi sörov yoki empirik tajriba ma'lumoti keltirilmaydi; yoş çegaralari (12–13, 13–14, 14–15) taxminiy bölib, individual farqlarga qarab özgaradi.

Xulosalar va tavsiyalar nazariy tahlilga asoslangan takliflar sifatida berilgan va amaliyotda sinovdan ötkazilişi zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil natijasida ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllanişi böyiça bir qator xulosalar olindi. Ular quyidagi yetti yönalişda tizimlaştirildi.

1. Asosiy nazariy yondaşuvlar

Ösmirlikda qadriyat yönalişlarining şakllanişini bitta nazariya töliq tuşuntirmaydi; har biri jarayonning bir tomonini oçadi (1-jadval). E. Erikson ösmirlikning markaziy vazifasini şaxsiy özlikni topiş (identifikatsiya) deb hisoblaydi [4].

J. Piaje va L. Kolberg axloqiy mulohazaning bosqiçma-bosqiç rivojlanişini körsatgan [5; 6]. A. N. Leontyev nazariyasida qadriyat ma'no hosil qiluvçi motiv sifatida faoliyatda şakllanadi [14], D. B. Elkonin esa ösmirlik davrining yetakçi faoliyatini tengdoşlar bilan yaqin şaxsiy muloqot deb hisoblaydi [15].

1-jadval: **Ösmirlikda qadriyat yönalişlarini tuşuntiruvçi asosiy yondaşuvlar**

Yondaşuv (manba)	Asosiy ğoya	Pedagogik xulosa
E. Erikson [4]	Ösmirlikning markaziy vazifasi - özlikni topiş; qadriyatlar özlikning tayançi.	Ösmirga qadriyatlarni sinaş va öz pozitsiyasini ifodalaş imkonini beriş.
J. Piaje, L. Kolberg [5; 6]	Axloqiy mulohaza bosqiçma-bosqiç rivojlanadi; ösmirlikda jamoa me'yorlariga tayaniş kuçli.	Axloqiy dilemmalar va munozara orqali mulohazani çuqurlaştiriş.
L. I. Bojovich, I. S. Kon [12; 13]	Içki pozitsiya va özlikni anglaş şakllanadi; "Men" obrazi özgaradi.	Ösmirning fikri va qadr-qimmatini hurmat qiliş, majburlamaslik.
A. N. Leontyev, D. B. Elkonin [14; 15]	Qadriyat faoliyatda şaxsiy ma'no kasb etadi; yetakçi faoliyat - tengdoşlar bilan muloqot.	Qadriyatni birgalikdagi faoliyat va loyihalarda sinab köriş.
M. Rokich, S. H. Şvarts [7; 8]	Qadriyatlar iyerarxiyasi mavjud; qadriyatlar özaro boğliq va ba'zan qarama-qarşi.	Qadriyatlar örtasidagi tanlov va ziddiyatni tahlil qildiriş; diagnostika.
U. Bronfenbrenner [9]	Rivojlaniş oila, maktab, tengdoşlar va jamiyat muhitlari özaro ta'sirida keçadi.	Maktab, oila va mahalla ta'siri muvofiqligini ta'minlaş.

S. H. Şvarts nazariyasi muhim: u qadriyatlarni önta asosiy turga ajratib, ularni ikki öqda joylaştiradi: özgarişlarga oçiqlik – an'anani saqlaş hamda özidan yuqoriga çiqiş (universalizm) – öz manfaatini oşiriş [8]. Ösmirlik köpinça bu öqlar örtasida qaror izlaş davri bölib, insonparvarlik tarbiyasining vazifasi özidan yuqoriga çiqiş qadriyatlarini (hamdardlik, adolat, bağrikenglik) ösmir uçun şaxsiy ma'noga ega qilişdir.

2. Ösmirlik davri qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari

Nazariy tahlil asosida ösmirlikdagi qadriyat şakllanişining oltita xususiyati ajratildi (2-jadval).

Birinçisi - **mustaqillikka intiliş:** ösmir tayyor qadriyatlarni qabul qilişdan avval ularni sinab köradi.

Ikkinçisi - **tengdoşlar ta'sirining kuçayişi** [11; 15].

Üçinçisi – **miya rivojlanişi bilan boğliq:** boş miya oldingi qismlarining (rejalashtiriş va özini nazorat qiliş) rivojlanişi ösmirlikdan keyin ham davom etadi, ijtimoiy mukofotlarga sezgirlik esa yuqori bölib, bu ösmirning tengdoşlar fikriga alohida munosabatini qisman tuşuntiradi [10].

2-jadval: **Ösmirlik davrida qadriyat şakllanişining xususiyatlari va pedagogik ahamiyati.**

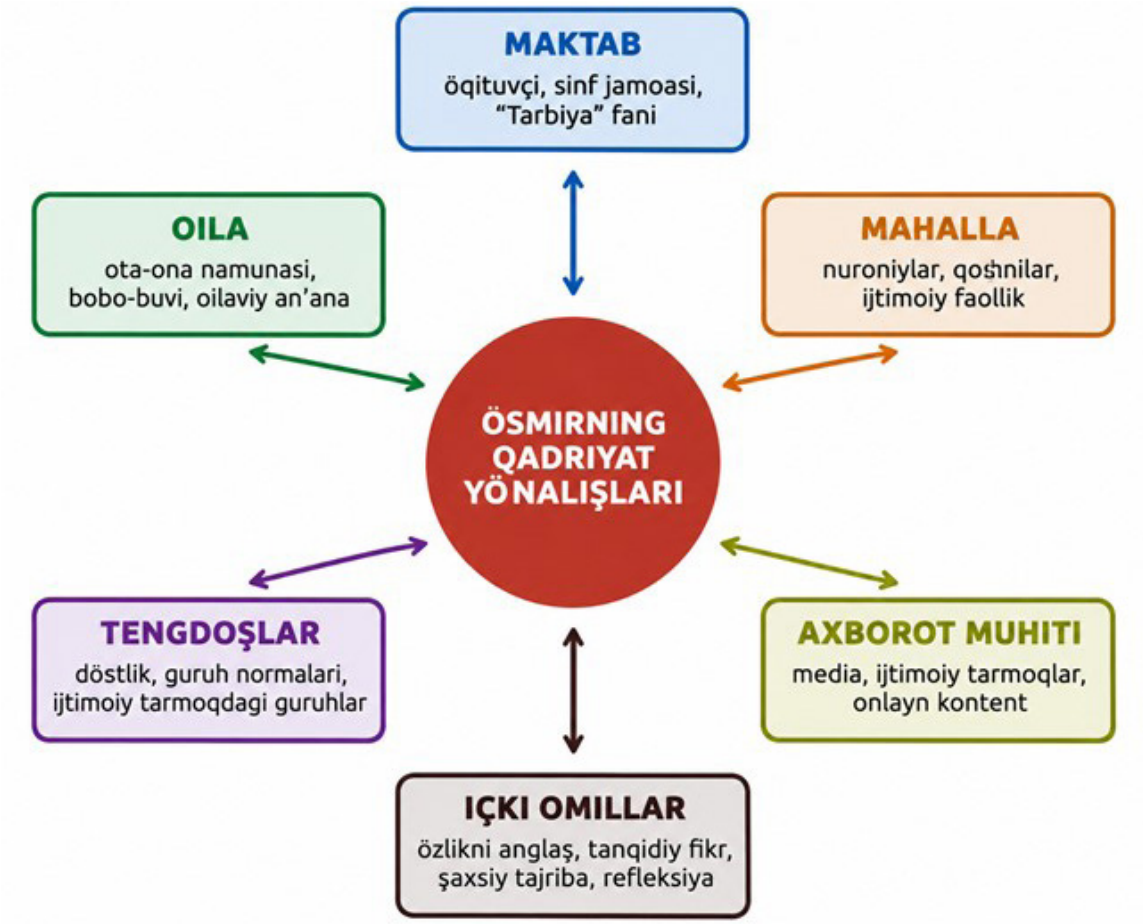
Xususiyat	Mazmuni	Pedagogik ahamiyati
Mustaqillikka intiliş	Tayyor qadriyatlarni sinab köriş, ularga şubha bilan qaraş.	Nasihat örniga mulohaza va dalillar; tanlaş huquqini beriş.
Tengdoşlar ta'siri	Guruh me'yorlari va fikriga sezgirlik, ma'qullanişga ehtiyoj.	Sinf jamoasida insonparvar me'yorlarni birgalikda şakllantiriş.
Tanqidiy fikrlaşning rivojlanişi	Kattalar sözi va amali örtasidagi tafovutni seziş.	Pedagog va ota-onaning şaxsiy namunasi; söz va amal birligi.

MAKTAB TA'LİMİ SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Xususiyat	Mazmuni	Pedagogik ahamiyati
Özlikni anglaş	"Men kimman?" savoli, öz qiyofasini izlaş.	Refleksiya, şaxsiy hikoya, "men" obrazini qöllab-quvvatlaş.
Hissiy sezgirlik	Adolatsizlikka, mensimaslikka va ijtimoiy tan olinişga ötkir munosabat.	Kamsitiş holatlarining oldini oliş; adolat masalalarini oçiq muhokama qiliş.
Qadriyatlar ziddiyati	Döstlik va halollik, şaxsiy va umumiy manfaat örtasida tanlov.	Dilemmalar va keyslar yordamida tanlovni tahlil qildiriş.

3. Qadriyat yönalişlariga ta'sir etuvçi omillar

Bronfenbrenner yondaşuvi [9] asosida ösmirning qadriyat yönalişlariga ta'sir etuvçi omillar guruhlandi (1-rasm). Maktab öqituvçi va sinf jamoasi, "Tarbiya" fani orqali tizimli mazmun beradi; oila qadriyatning kundalik amaliyotini körsatadi; mahalla jamoaviy hayot va keksalar tajribasini taqdim etadi. Bu muhitlarga ösmirlik yoşida tengdoşlar guruhi va axborot muhiti (ijtimoiy tarmoqlar, onlayn kontent) kuçli qoşiladi. Içki omillar - özlikni anglaş, tanqidiy fikrlaş va şaxsiy tajriba - taşqi ta'sirlarni saralaydi.

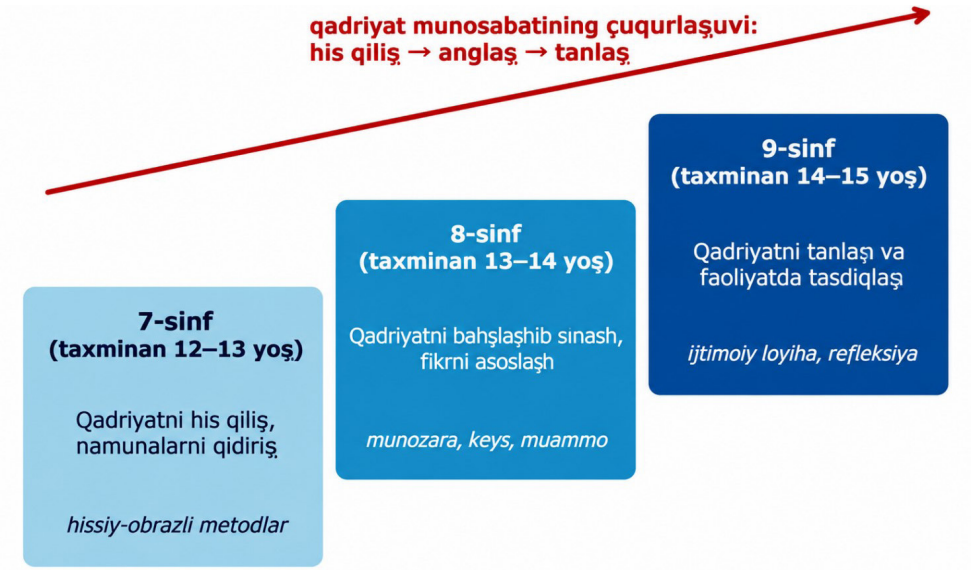

1-rasm: **Ösmir qadriyat yönalişlariga ta'sir etuvçi omillar**

Rasmdagi öqlar ikki tomonlama: ösmir ta'sirni passiv qabul qilmaydi, balki tanlaydi va özi ham muhitga ta'sir körsatadi. Şu sababli omillar içida eng katta xavf ularning bir-biriga zid bölişi: maktabda aytilgan insonparvar qadriyatlar oilada yoki onlayn muhitda inkor etilsa, ösmir qadriyatlarga nisbatan sinik munosabat şakllantirişi mumkin. Bu holda maktab va oila hamkorligi [9] va öqituvçining şaxsiy namunasi alohida ahamiyat kasb etadi [17].

4. Yoş bosqiçlari böyiça ustuvor vazifalar (7–9-sinflar)

Ösmirlik davri 7–9-sinflarda sezilarli özgaradi. Quyida taklif etilgan bosqiçlar "his qiliş – anglaş – tanlaş" mantiqiga asoslangan va yoş çegaralari taxminiy (2-rasm, 3-jadval). 7-sinfda hissiy-obrazli tajriba ustun: öquvçi qadriyatni hikoya, obraz va namuna orqali his qiladi. 8-sinfda mulohaza va munozara kuçayadi: öquvçi qadriyatni sinab, öz fikrini dalillar bilan asoslaşga intiladi. 9-sinfda tanlaş va faoliyatda tasdiqlaş ustun böladi: öquvçi kasb va hayot yöli haqida öylay boşlaydi, qadriyatlar şaxsiy tanlov va ijtimoiy mas'uliyat bilan boğlanadi.

2-rasm: **7–9-sinflarda qadriyat munosabati çuqurlaşuvining bosqiçlari (yoş çegaralari taxminiy)**

Quyidagi 3-jadvalda 7, 8 va 9-sinflar uçun ustuvor pedagogik vazifalar hamda ularga mos metodlar va "Tarbiya" fani mavzulari batafsil keltirilgan.

3-jadval: **7, 8 va 9-sinflar uçun ustuvor vazifalar va metodlar (taklif)**

Sinf	Rivojlaniş xususiyati	Ustuvor pedagogik vazifa	Metodlar va "Tarbiya" mavzulari [1–3]
7	**Hissiy sezgirlik, namunaga ehtiyoj, tengdoşlar bilan yaqinlaşiş**	Qadriyatni his qildiriş, ijobiy namunalar bilan taniştiriş, hurmatli muhit yaratiş	Hikoya, obrazli suhbat, oilaviy hikoya; "Farzand – oila közgusi", "Mahallamiz farovonligi"
8	**Tanqidiy fikrning kuçayişi, öz pozitsiyasini himoya qilişga intiliş**	Qadriyatni munozarada sinaş, mulohazani dalillar bilan asoslaşga örgatiş	Munozara, keys, axloqiy dilemma, rolli öyin; "Gözal tarbiya tamoyillari"
9	**Hayotiy tanlovga yaqinlik, kasbiy va ijtimoiy özini belgilaş**	Qadriyatni tanlaş va faoliyatda tasdiqlaş, mas'uliyatni his qiliş	Ijtimoiy loyiha, köngillilik, refleksiya; "Baxt – oilada", "Faol fuqarolikkaça"

5. Pedagogik şartlar

Qadriyat yönalişlarining insonparvar mazmunda şakllanişi uçun pedagogik şartlar zarur (4-jadval). Ular ösmirlik davri xususiyatlaridan bevosita kelib çiqadi: mustaqillikka intiliş tanlaş huquqini berişni, tengdoşlar ta'siri jamoaviy faoliyatni, tanqidiy fikrlaş esa söz va amal birligini talab qiladi. Sh. A. Amonaşvili [17] guman-no-şaxsiy pedagogikada ta'kidlaganidek, bolaga hurmat va işonç tarbiyaning istisno etilmas şarti hisoblanadi.

4-jadval: **Ösmirlarda insonparvar qadriyat yönalişlarini şakllantirişning pedagogik şartlari**

Şart	Mazmuni	Asoslovçi xususiyat
Hurmat va işonçga asoslangan muhit	Öquvçining fikri tinglanadi, kamsitiş va taqqoslaşga yöl qöyilmaydi	Özlikni anglaş, hissiy sezgirlik
Tanlaş huquqi	Loyiha mavzusi, rol va iştirök şaklini tanlaş imkoniyati	Mustaqillikka intiliş
Munozara va dilemmalar	Qadriyatlar töqnaşadigan real vaziyatlarni muhokama qiliş	Tanqidiy fikrlaş, qadriyatlar ziddiyati
Birgalikdagi faoliyat	Sinfda va mahallada ijtimoiy loyihalar, haşar, köngillilik	Tengdoşlar ta'siri, faoliyat orqali şakllaniş
Pedagogning şaxsiy namunasi	Öqituvçi sözi va amalining birligi, adolatli munosabat	Kattalar sözi va amalidagi tafovutni seziş
Maktab, oila va mahalla muvofiqligi	Umumiy qadriyatlar böyiça kelişuv, hamkorlik	Muhitlar özaro ta'siri
Refleksiya	Kundalik, yakuniy suhbat, "nima uçun şunday tanladim" savollari	Özlikni anglaş

MAKTAB TA'LİMİ SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Qadriyat yönalişlarini aniql aş uçun bir neça vosita mavjud. M. Rokiç metodikasi qadriyatlarni darajalaş orqali iyerarxiyani körsatadi [7], S. H. Şvarts sörovnomalari qadriyatlarning turlari va ular örtasidagi boğliqlikni oçadi [8], L. Kolberg dilemmalari esa axloqiy mulohaza darajasini aniql aşga xizmat qiladi [5]. Metodikalarni özbek maktab şaroitiga qöllaşda tarjima va moslaştiriş, yoş xususiyatlarini hisobga oliş, iştirokçilarning roziligi va ma'lumotlar maxfiyligini ta'minlaş zarur.

6. Xatarlar va ularning oldini oliş

Ösmirlik davrida qadriyat şakllanişiga xavf tuğdiruvçi holatlar mavjud (5-jadval). Ularning köpçiligi tarbiya usulining ösmir yoşiga mos kelmasligidan kelib çiqadi: majburlaş qarşilikni, nasihatbozlik esa qadriyatga sinik munosabatni kuçaytiradi. Insonparvarlik tamoyili xatarlarning oldini olişda ham işlaydi.

5-jadval: **Xatarlar va ularning oldini oliş yöllari**

Xatar	Körinişi	Oldini oliş
Qadriyatlarning formal özlaştirilişi	Öquvçi töğri javob beradi, lekin xulq-atvori özgarmaydi	Faoliyat va refleksiyaga asoslangan topşiriqlar
Nasihat va majburlaş	Qarşilik, içki norozilik, qadriyatga sinik munosabat	Munozara, tanlaş huquqi, şaxsiy namuna
Salbiy guruh ta'siri	Kamsitiş, bulling, guruh bosimi	Jamoada hurmat me'yorlari, öqituvçi va psixolog işi
Axborot muhitining ta'siri	Zöravonlik va kamsituvçi kontentning me'yorga aylanişi	Media savodxonlik, tanqidiy tahlil, oila bilan hamkorlik
Söz va amal tafovuti	Kattalar aytgani va qilgani örtasidagi farq	Pedagogik etika, ota-onalar bilan kelişuv
Öquvçini tamğalaş	"Qiyin bola" obrazi, öz-özini past baholaş	Individual yondaşuv, kuçli tomonlarga tayaniş

Ötkazilgan nazariy tahlil ösmirlik davrida qadriyat yönalişlari özlikni anglaş, tengdoşlar ta'siri, tanqidiy fikr va hissiy sezgirlik bilan çambarças boğliq holda şakllanişini körsatdi. Bu davr insonparvarlik tarbiyasi uçun ham xavfli, ham qulay: tayyor qadriyatlarni singdiriş usullari kam samara bersa, ösmirning mustaqil tanlaşiga tayanuvçi usullar insonparvar qadriyatlarni şaxsiy ma'noga aylantiriş imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga köra, 7–9-sinflar uçun "his qiliş - anglaş - tanlaş" mantiqiga asoslangan yoş bosqiçli yondaşuv taklif etildi: 7-sinfda hissiy-obrazli, 8-sinfda munozara va tahlilga, 9-sinfda ijtimoiy loyiha va refleksiyaga tayaniş ustuvor. Yetti pedagogik şart, beşta diagnostika vositasi va oltita xatarning oldini oliş yö l lari belgilandi.

Maqola natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar işlab çiqildi.

Birinçidan, "Tarbiya" fani darslarida ösmirning içki pozitsiyasini hisobga oluvçi metodlarga (munozara, axloqiy dilemma, rolli öyin, ijtimoiy loyiha) ustuvor e'tibor qaratiş lozim.

Ikkinçidan, öqituvçilarning malaka oşiriş tizimiga ösmirlar psixologiyasi va aksiologik yondaşuv asoslari böyiça maxsus modullar kiritiş zarur.

Uçinçidan, maktab, oila va mahalla hamkorligi mexanizmlarini mustahkamlaş, umumiy qadriyatlar böyiça kelişuvga erişiş kerak.

Törtinçidan, axborot muhitining salbiy ta'sirini kamaytiriş uçun öquvçilarda media savodxonlik va tanqidiy tahlil könikmalarini rivojlantiriş zarur.

Beşinçidan, maktabda qadriyat yönalişlarini aniql aşning psixologik-pedagogik diagnostika tizimini joriy etiş - öquvçini baholaş uçun emas, tarbiyaviy işni rejalaştiriş uçun - maqsadga muvofiq.

Eng muhim pedagogik şart - pedagogning şaxsiy namunasi, öquvçiga hurmat va maktab, oila va mahalla ta'sirlarining muvofiqligi. Maqola yangi empirik ma'lumot keltirmaydi, şuning uçun taklif etilgan yondaşuvning samaradorligi haqida yakuniy xulosa çiqarilmaydi. Taklif etilgan yondaşuv mazkur yoş bosqiçli modelni tajriba-sinovdan ötkaziş va diagnostik vositalarni moslaştiriş uçun nazariy asos bölib xizmat qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda moslaştirilgan diagnostika vositalarini 7, 8 va 9-sinf öquvçilari iştirökida sinovdan ötkaziş, qadriyat yönalişlarining sinflar böyiça özига xosligini örganiş rejalaştiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Kenjayev D., Ismatova N., Röziyeva D. va boşq. Tarbiya: 7-sinf uçun darslik. – Toşkent: "Özbekiston" NMIU, 2020. – 120 b.
2. Zamonov Z., Maxmudov O., Islomov Z., Röziyeva D. va boşq. Tarbiya: 8-sinf uçun darslik. – Toşkent: "Zamin naşr", 2020. – 112 b.
3. Sattorov Sh., Röziyeva D., Islomov Z., Ismatova N. va boşq. Tarbiya: 9-sinf uçun darslik. – Toşkent: "Özbekiston" NMIU, 2020. – 128 b.
4. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. – New York: W. W. Norton, 1968. – 336 p.
5. Kohlberg L. Essays on Moral Development. Vol. 1: The Philosophy of Moral Development. – San Francisco: Harper & Row, 1981. – 441 p.
6. Piaget J. The Moral Judgment of the Child. – London: Kegan Paul, 1932. – 438 p.
7. Rokeach M. The Nature of Human Values. – New York: Free Press, 1973. – 438 p.
8. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries // Advances in Experimental Social Psychology. – 1992. – Vol. 25. – P. 1–65.
9. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. – 330 p.
10. Blakemore S.-J., Choudhury S. Development of the adolescent brain: implications for executive function and social cognition // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – 2006. – Vol. 47 (3–4). – P. 296–312.
11. Steinberg L. Adolescence. – 11th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2016.
12. Кон И. С. Психология ранней юности. – Москва: Просвещение, 1989. – 255 с.
13. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1968. – 464 с.
14. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Политиздат, 1975. – 304 с.
15. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. – Москва: Педагогика, 1989. – 560 с.
16. Сластёнин В. А., Чижакова Г. И. Введение в педагогическую аксиологию. – Москва: Academia, 2003. – 192 с.
17. Амонашвили Ш. А. Гуманно-личностная педагогика. – Москва: Амрита, 2012. – 496 с.
18. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toşkent, 1913.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.